

Lletres

a l'entorn de la jove poesia
al Principat

per Francesc Parcerisas

La ponderació del moment present de la poesia catalana «jove» és irrecusable. Em sembla difícil i perillós, però, d'establir-hi grups i escoles que no poden tenir altra utilitat que la merament descriptiva —i no analítica. Els apartats en què es divideix aquest article, doncs, no tenen altra pretensió que la purament instrumental.

A la famosa antologia *Poesia catalana del segle XX*, de Castellet i Molas, els compiladors acabaven dient que els «clàssics contemporanis» (l'expressió és meua, no dels antòlegs) eren Espriu i Pere Quart, i després hi feien aquella agosarada defensa de la —aleshores— nova poesia realista. Avui, quinze anys després, ningú no s'atreveix a negar el valor de Pere Quart o d'Espriu, però el seu mestratge ha cedit davant l'embranchida d'altres corrents literaris; Foix, Vinyoli, Brossa, Andrés Estellés, Ferrater..., són noms que tenen, almenys, un pes idèntic, sobre els joves poetes, al que tingueren, fa uns anys, Salvat-Papasseit, Pere Quart o Espriu.

Aquest relativisme de la situació cultural ens hauria de valer, tot plegat, per a analitzar amb precaucions i reticències la situació actual de la jove poesia al Principat, els seus possibles reeiximents i les seves inevitables mancances.

DE L'EXPERIÈNCIA COL·LECTIVA
A L'EXPERIÈNCIA PERSONAL

Encara que als inicis dels anys seixanta hi ha un fort moviment a favor d'una poesia que representi una presa de consciència col·lectiva, una poesia de combat —«engatjada», com en deïem aleshores—, això no vol dir que aquesta sigui l'única expres-

sió de l'enfrontament del poeta amb la realitat. Cal no oblidar que Foix continuava escrivint, que Brossa —més «engatjat» que molts— continuava la seva experiència solitària, i que Gabriel Ferrater estava en la plenitud de la seva producció. Però hem d'admetre que la «infecció» realista predominava entre els poetes nats els anys trenta —els anys de la guerra— tot i que els punts de contacte i semblança entre tots ells sempre foren fugaços. Aquesta «generació» —que algun dia caldrà estudiar com cal, tenint en compte l'ambient del moment— ha donat lloc, per exemple, al que —amb les reserves esmentades al començament— podríem anomenar «grup de Vic», de filiació realista i combativa en els seus orígens i impregnada posteriorment del millor transcendentalisme cívic espriuà. Valguin, com a casos ben independents, però que no em semblen totalment aïllats, els noms de M. Martí i Pol (1929) i de F. Formosa (1934). D'altra banda, la publicació tardana de l'obra d'alguns d'aquests poetes fa arriscat endevinar-ne l'evolució. Per això mateix diria que, amb l'excepció d'A. Pous (1932-1976), l'obra d'un L. Solà (1940) o de S. Serrallonga haurà de fer derivar la força de la maduresa dels seus plantejaments.

Tots aquests noms, emperò, no figuren segurament a la llista mental que molts es fan dels «joves» poetes. Sembla que aquests darrers hem de cercar-los entre les fornades posteriors al 1940. I, efectivament, entre els qui començarem exercint com a «realistes», n'hi ha una bona colla de nats a la primera meitat dels quaranta: Isidre Molas, Josep Elias (1941), Marta Pessarrodona (1941), Jaume Melendres

(1941), Ferran Fullà (1942), Carles-Jordi Guardiola (1942), jo mateix (1944), Carles Miralles (1945) i d'altres. Tanmateix, si repassem els noms citats, veurem que la militància poètica d'aquells joves universitaris i polititzats, que maldava per seguir els paradigmes a l'ús, no durà gaire. És paradoxal que un dels millors llibres d'aquells joves sigui *Les revoltes lògiques*, de F. Fullà, inèdit fins el 1977, volum que exemplifica molt bé el que fou un cert aire generacional —aire, no vull deixar de dir-ho perquè a més d'injust fóra inexacte, que tingué un paral·lel en dos llibres-clau escrits en castellà: *Una educación sentimental* (1967) de M. Vázquez Montalbán i *Cruzar una calle para escaparse de casa* (1968) de J. Elias.

La veritat és que, sota una poètica de combat, començava a existir una formulació «cívica», que moltes vegades era la sola manera d'incloure una nota pudorosa-ment lírica. Crec que ho puc dir sense immodèstia perquè els títols dels meus primers llibres —*Vint poemes cívils* (1967), *Homes que es banyen* (1970) i *Discurs sobre les matèries terrestres* (1971)— em semblen llargament eloqüents. Jo diria que, a partir d'aquell clima, els joves poetes que havien iniciat un recorregut personal molt típic, amb més lectures de política que de poètica, van començar a veure compensat el desequilibri després del desencísament personal, de les sortides a l'estranger i de l'exploració d'aquells aires de llibertat fraterna, i idealista, que recorregueren les darreries dels anys seixanta (Che, maig 68, Dylan, Beatles...). Els pocs que continuaren escrivint ho feren, sovint, donant una primàcia a l'experiència personal,

amb una actitud crítica respecte al país i interessats, primordialment, per trobar uns valors morals estables. Aquest procés política-civisme-ètica ha estat, i encara ho és, un procés d'interiorització i d'anàlisi; d'ací l'abundant temàtica destinada a reflectir les relacions personals, i bàsicament la relació eròtica. D'ací títols com *Papers privats*, de Comadira, *Vida privada*, de M. Pessarrodona, *Marees del desig*, de S. Oliva o *Ideari a la recerca de la fruita tendra*, de J. Elias. De seguida tindrem ocasió de parlar-ne.

Què queda d'aquella poesia militant i de protesta? Res o ben poca cosa. La militància, que avui és més clarament nacionalista que no pas internacionalista, és més fàcil trobar-la als poetes nats els anys cinquanta, a les antologies i als homenatges generals, o fins i tot a poetes d'altres generacions que sempre han mantingut una actitud política integerrima —com Pere Quart o Joan Brossa—, que no pas als supervivents d'aquell grup de joves «engatjats». Ni tan sols la ironia sembla ser un recurs molt habitual; una de les poques excepcions que conec és la *Mitoclàstia* (1975) de J.-M. Sala-Valldaura. Tot plegat sembla que la generació de la poesia «realista i històrica» ha signat, i de bon grat, el seu requiem definitiu.

NOVES PORTES

Aquests canvis en la sensibilitat poètica dels joves havien vingut a quallar en un llibre molt significatiu, i pràcticament el primer volum personal publicat per N. Comadira (1942), *Papers privats* (1969). Sota l'advocació de J. M. Valverde i G. Ferrater, aquell «gironí independent» gosava brandir els noms de Carner i Foix en oposició a un text intocable com ho era *La pell de brau*. Les desenfarfegades lletres en vers i en prosa del recull, i els carnerians sonets d'*Amich de plor...* (1969), representaven una novetat de plantejaments importantíssima. D'una banda perquè indicava la ineludible necessitat d'aprofundir en les grans figures del nostre passat literari, i d'una altra perquè demostrava la importància d'unes exigències formals i lingüístiques. I tot això sense que Comadira trenqués en cap moment amb el camp de l'experiència real. En això seguia, en definitiva, la frase de G. Ferrater quan s'havia sentit obligat a explicar —al pròleg del llibre *Setembre 30* (1969), de

M. Pessarrodona— aquesta obvietat: «en art tot és forma, i les formes d'art realista són precisament formes i no cap altra cosa».

Així, tal com indicava abans, amb totes les seves possibles diferències, llibres com *Vida privada* (1972) de M. Pessarrodona, *El verd jardí* (1972), *Desdesig* (1976) i *Terra natal* (1978) de Comadira, *Marees del desig* (1975) de S. Oliva i els meus *Latituds dels cavalls* (1974) i *Dues suites* (1976) són exemples d'aquest «seny inútil» que se sap dissolt en la ceguesa de la passió i de l'amarga intel·ligència. Carner i Riba, Auden i Eliot, Gil de Biedma i G. Ferrater, Joan Ferraté i Kavafis podrien ser els mestres d'aquest ofici resignat, lleugerament estoic, un xic impúdic, dels qui «no volen fer carrera de poeta». Una poesia que pot anar des de la tortura del desengany a l'observació convallescent, una mica sorpresa, dels laberints de la persona.

LA POESIA COM A REFLEXIÓ

La publicació d'*Els miralls* (1970), de Pere Gimferrer (1945), representà un gran impacte en la jove poesia catalana. Gimferrer havia publicat alguns importants volums en castellà, i era pràcticament el capdavanter dels joves poetes en aquesta llengua; la seva formació personal i les lectures (la generació del 27, la poesia estrangera moderna, etc.) el col·locaven en una posició única. La seva decisió de publicar en català, però, estava carregada de perills; d'una banda perquè els elements que havien integrat el món de la seva poesia castellana —referències culturals, modernitat cinematogràfica, preciosisme lingüístic— eren de difícil traducció al món de la poesia catalana, i d'una altra perquè, com a poeta amb una obra consistent al darrere, no podia tornar a plantejar-se l'aventura d'escriure a partir de zero.

A vuit anys de distància, *Els miralls* em sembla haver guanyat. És un exemple de la rara lucidesa de l'escriptor. En els seus dos primers poemes, «Paranys» i «Sistemes», hi ha tot un programa estètic que Gimferrer ha continuat desenvolupant: 1) la poesia és el tema del poema (segons la cita de W. Stevens), i 2) la poesia és un sistema de miralls (segons la cita de J. Brossa). I indico les cites perquè la poesia de Gimferrer parteix sovint de la glos-

sa o el comentari al text poètic, com si volgués demostrar allò que la vida imita l'art. Dins d'aquesta estètica, però, hi ha hagut una evolució, una evolució que afecta la depuració i la contenció de la llengua i la interiorització de l'experiència, objectiva, col·lectiva i personal, per tal de fer-la tema de reflexió poètica. Després d'*Hora foscant* (1972) i *Foc cec* (1973), *L'espai desert* (1977) se'ns presenta com un llarg poema d'accents eliotians on la mitologització del passat i dels fets més vulgars i intranscendents està en funció d'una inquietud intel·lectual que, en el teixit del text, s'acosta a la preocupació metafísica.

No cal que digui que l'aportació de Gimferrer em sembla la més important de tota la poesia catalana jove, perquè és una obra que avança amb solidesa i rigor, sense cap concessió a un entorn cultural empobrit i raquític. A més, la seva confiança en el valor de l'obra artística li lleva el to humà aspre, un xic dolgut, dels poetes abans esmentats. Almenys fins a *L'espai desert*, la poesia de Gimferrer no deixa mai de fer confiança al text; per dir-ho d'alguna manera, la temptació del silenci no hi és més que com un recurs literari, mai com a possibilitat existencial real.

També cal dir que, en Gimferrer, s'aglutinen, en certa manera, els esforços dels diferents corrents de la jove poesia catalana. La seva reivindicació de Foix i de Brossa, per exemple, l'aproxima als autors més joves, però potser molts dels seus temes i meditacions l'acosten més als poetes abans ressenyats. L'únic text que iguala la densitat i la complexitat dels llibres de Gimferrer és *Un passeig pels bulevards ardents* (1973) de Comadira, al meu entendre el text més ric de l'autor.

Aquests exemples no han passat totalment desapercebuts. *Fruit a d'argila* (1974), d'A. Munné, era un volum ple d'encerts que semblava prometre resultats espectaculars quan l'autor s'alliberés de l'enlluernament de la seva pròpia pirotècnia. El mateix es pot dir d'un altre llibre únic, més madur i asserenat: *Limit(s)* (1976), de Jaume Pont (1947), amb un llenguatge cenyit i de rica imatgeria que evidencia la llibertat i el rigor de la formació del crític que Pont és. A *Limit(s)*, l'acarament de l'autor amb la seva poesia pot arribar a obrir tota mena de camins al text: de la reflexió al joc quasi visual.

**Coneixeu les "vostres" noves
col·leccions de papers pintats
i revestiments tèxtils murals?**

**GRAN QUALITAT!
MODELS EXCLUSIUS!**

Balmes, 266 / Urgell, 282 / BARCELONA

pipsa

els pintors més importants del País

En una foto ja quasi «històrica» (publicada a «Serra d'Or» al número de febrer de 1974), d'esquerra a dreta, Miquel de Palol, Jaume Creus, Antoni Tàpies-Barba, Xavier Bru de Sala, Guillem-Jordi Graells, Miquel Descot, Vicenç Altaió i Ramon Pinyol.

L'EXERCICI DE LA LLENGUA

El mateix any 1969, i a la mateixa col·lecció —«Les Hores Extres»— on es va publicar *Papers privats* de Comadira, es publicava un altre volum igualment significatiu: *L'influx de lynx no altera el conducte*, de Carles Camps (1948) i Santi Pau (1948), amb pròleg de Joan Brossa. Brossa era d'una claredat diàfana: «L'aparició d'aquest llibre és un fet inexplicable en el moment actual de les lletres (...) catalanes, en què l'experimentació resta stalinianament bandejada.» El llibre de Camps i Pau anunciava una renovada exploració de la rica tradició avantgardista catalana. Tot i la posterior evolució dels autors cap a la poesia visual (*La nu. Contes de l'horitzó*, 1974, i *Els jardins de Kronenburg*, 1974) i altres textos seus experimentals, aquell llibre resta el primer indici d'una nova consciència poètica.

El nou interès per les possibilitats de la llengua com a instrument, pels recursos formals, serà, en termes excessivament generals, una de les constants dels poetes nats a partir del 1950. Alguns d'ells es donaran a conèixer a través del premi Amadeu Oller, encetat premiant algunes de les darreres obres «realistes». És indicatiu que el guanyador de 1968 fou Alvar Valls (1948) amb un llibre rimat i altament combatiu, *El carro de la brossa* (1969), on ja apareixia una significativa «Cançó dels pronoms febles». El mateix premi s'atorgaria en anys consecutius a Miquel Descot (1971) i a Ramon Pinyol (1972).

J. Medina (1949), Pinyol (1950), J. Creus (1950), X. Bru de Sala (1952), M. Des-

clot (1952), L. Urpinell, M. M. Marçal (1953), M. de Palol (1953), V. Altaió (1954), A. Tàpies-Barba (1956) i alguns altres formaren un grup heteròclit i dispers que correspon a les primeres generacions post-68, a l'aparició del campus de Bellaterra, del català a la Universitat, de la revista «Tarotdequinze», etc. Alguns d'aquests noms s'agruparan esporàdicament a l'entorn de les col·leccions de poesia «Llibres del Mall», «Cristalls» i «Ausàs March». Per mor d'alguns actes col·lectius —recitals, presentacions, festivals— i d'un controvertit article de G.-J. Graells a «Serra d'Or» (febrer 74) potser va semblar, erròniament, que aquests joves poetes eren un grup estèticament homogeni. El que sí que és cert és que el desencísament, que havia estat un aire generacional dels poetes nats els anys quaranta, en aquest grup serà representat pel delit de treballar i de bastir uns nous esquemes culturals eminentment catalans. No és de sorprendre, doncs, que alguns d'ells hagin estat o estiguin al servei públic de la llengua com a professors o estudiosos de diferents programes de català, ni que aquesta mateixa llengua, i el descobriment de les possibilitats creadores de la paraula, arribés als extrems d'enlluernadora perfecció formal de *La fi del fil* (1973) de Bru de Sala, llibre cabdal d'allò que alguns volgueren veure com una nova «acadèmia». *La fi del fil*, dedicat a Foix i a Palau i Fabre, construït a base d'estrofes de decasíl·labs catalans i «clos amb un índex de valor poemàtica», constituïria una veritable pedra de toc per als joves poetes catalans. Com deia Joan Brossa al pròleg: «Apaivagat del tot els darrers anys, i en vista de les conseqüèn-

cies, el llenguatge es remou, i un esplet de nous poetes a l'aguait —Pinyol, Gimferrer, Descot, entre altres— estimen exigible el guany de l'ofici.» La veritat és que això és el mateix que deia Comadira a les «Disset lires per un poeta avantgardista», dedicades a Pere Gimferrer, cosa que demostra, un cop més, l'artificialitat de les divisions en grups. Bru de Sala mateix intentaria encetar camins més lliures a *Les elegies del marrec* (1973), última obra publicada que li conec.

Remor de remes (1972), primer llibre de R. Pinyol, d'un rigor formal semblant al de Bru de Sala, anunciava un poeta decidit a donar sortida als temes propis que l'abassegaven: la protesta dels «desarrelats que no vulguin argolles» i l'amor de «l'amor és plat, raval incert, presó». Però, sobretot, el que caracteritza la poesia de Pinyol és el devesall violent de la llengua, la seva esplendorositat abarrocada. I aquest és el seu gran perill: deixar-se endur per l'esplet dels mots. *Aigües d'enlloc* (1973), *Rovell de mala plata* (1973) i *Occit enyor* (1975) consoliden l'obra de Pinyol i són bona prova del que dic. Al seu darrer llibre, *Alicates* (1978), sembla anunciar-se un canvi vers una escriptura menys filigranada, més despüllada, i més torbadorament onírica i suggerent.

Un tercer poeta que encetà una obra plena de promences fou M. Descot amb *Ira és trista passió* (1971). A aquest llibre i a *Viatge perillós...* (1974) Descot excel·lia en els poemes de reflexió discursiva («Antielegia inacabada»), potser una mica desapareguts sota la faramalla dels seus altres malabarismes verbals —molts, val

a dir-ho, amb un sentit de l'humor rar entre nosaltres. La posterior evolució de Desclot cap a una poesia de tall popular —*Cançons de la lluna al barret* (1978)— em sembla d'un popularisme desencertat i planer, impropï del que Desclot podria fer. Aquest fervor un punt ingenu i simplista també sembla desequilibrar l'únic recull que conec de M. M. Marçal, *Cau de llunes* (1977).

ALTRES RECERQUES

Tanmateix, alguns dels poetes nats els anys cinquanta han començat l'exploració d'altres camins amb diferent sort. Aquest és el cas d'A. Tàpies-Barba, que experimenta amb bona fortuna el calligramma clàssic dels anys vint a *Siboc* (1973) i publica un recull de poesies bastant més culturalitzades, tot i que un pèl minses, a *Les danses d'u* (1975).

Caldrà esmentar, també, la poesia més immediatament existencial de J. Creus, coautor amb V. Altaió de *La poesia, és a dir, la follia* (1975), títol artaudià sobradament eloqüent, i l'obra volgudament contundent i rebel de M. de Palol —*Delta* (1973) i *Arxiu de poemes independents* (1976)—, de gran potència revulsiva, que caldrà veure a la llum dels seus escrits posteriors. Quelcom semblant es pot dir de l'únic llibre que conec de L. Urpinell, *Exili forçós al Walhalla* (1976), ple de referències al

món de la cultura anglo-saxona. No em sorprendria si alguns d'aquests poetes seguisin un camí de recerca d'una ètica personal vàlida en un món absurd i dissortat semblant al que exploren alguns dels poetes nats els anys quaranta.

Una altra mena de troballes que m'atreveixo a qualificar, agosaradament, de més «experimentals» són les de J. Sala i Sanahuja (1954) a *La veu del ciclista* (1973), o les experiències de constitució i destrucció textual d'un Carles H. Mor, *Tu'm és no m's desig...* (1977), entre els més destacats.

PERSPECTIVES

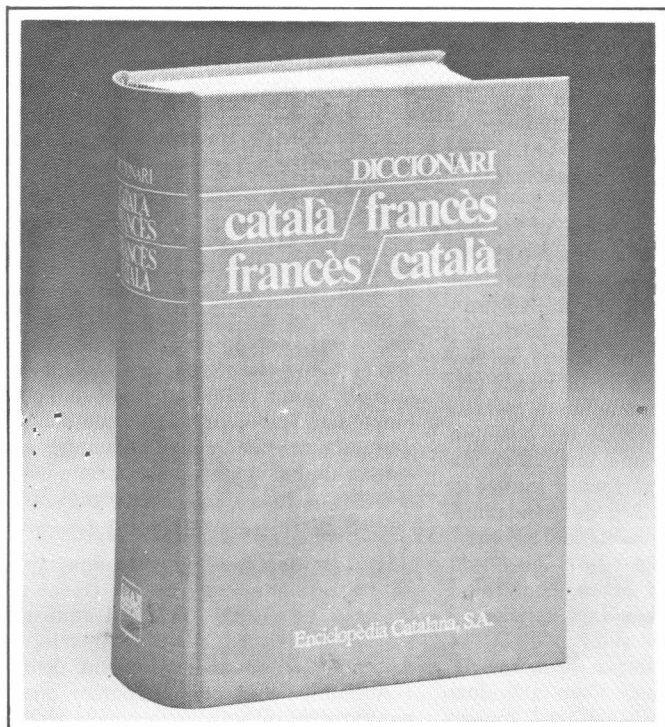
El futur immediat haurà de demostrar l'afirmació de l'ofici poètic de tots aquests joves i dels que ja no ho són tant. Els camins de l'exploració de l'experiència subjectiva a través d'un correlat objectiu —i, per tant, l'objectivització de l'experiència personal, individual— i l'afirmació i el joc amb les múltiples possibilitats del llenguatge semblen bastant ben establerts; i sabem, com recordava la frase de G. Ferrater citada abans, que no es tracta pas de dues maneres d'art diferents, perquè l'art que es vol realista també ha de revestir unes formes determinades. Al meu parer, tot i així, manca, en un món absurd, desequilibrat i infeliç, alguna veu més

autènticament torturada, una mica com la fragmentació del món que descriu Gimferrer, la violència lingüística de Pinyol, i la serenitat reflexiva de Comadira. I també manca que aquesta descomposició contemporània produeixi un veritable desig d'experimentació textual, no una simple mimesi dels avantguardismes passats. Els poetes catalans més innovadors continuen essent Joan Brossa i el recentment descobert Albert Ràfols. I és amb aquest darrer, que podria relacionar-se un llibre de gran originalitat publicat per Miquel Bach recentment, *Guillagui* (1977).

Potser per aquests nous camins caldrà considerar una obra que es vol deslligada de tot context, orientalment pura, antropològicament primigènia, *Onades i estels* (1974), de Jaume VallcorbaPlana, autor per al meu gust més reeixit quan es decideix a guanyar en complexitat formal i temàtica, com en *A l'hivern, preus especials* (1976). Una obra encara minsa, però que pot arribar a agafar gran embranzida per haver-sebut fer «*tabula rasa*» de molts prejudicis intel·lectuals a l'hora d'escriure-la.

Una darrera possibilitat serà que els postulats estètics del neo-romanticisme que comença a imposar-se duguin alguna troballa que reivindicui, a la vegada, la funció oracular del poeta i la força simbòlica del llenguatge. Però això encara està per veure. —FRANCESC PARCERISAS.

NOVETAT FESTA DEL LLIBRE

DICCIONARI CATALÀ / FRANCÈS FRANCÈS / CATALÀ

Carles i Rafael Castellanos

1096 pàgines, 1500 pessetes

Enquadernat amb tela i sobrecoberta

Aquest diccionari català-francès/francès-català ha nascut amb la intenció de cobrir diferents necessitats existents en el camp de la cultura catalana: necessitats accentuades per la situació d'«anormalitat» i d'opressió en que s'ha trobat i es troba. Vol ésser, doncs, una contribució al procés de desenvolupament de la nostra llengua i de la nostra cultura.

ENCICLOPÈDIA CATALANA, S.A.

Distribució: L'Arc de Berà

Centre Difusor d'Edicions Catalanes

Llull, 10,14 Tel. 300 32 51 / 300 33 00 Barcelona-5